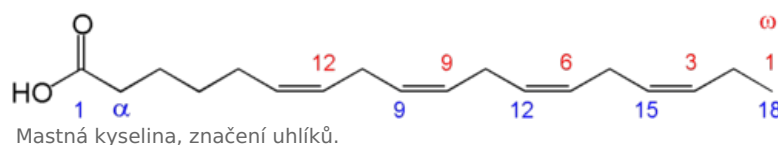

Mastné kyseliny

Mastné kyseliny (MK) jsou karboxylové kyseliny s **4–26 uhlíky**. Mají většinou **sudý počet uhlíkových atomů** (z důvodu syntézy z dvouuhlíkatých jednotek – acetyl-CoA). Existují **volné** (volné mastné kyseliny, VMK, free fatty acids, FFA), nebo jsou součástí lipidů (ve formě esterů s alkoholy – glycerolem, sfingosinem nebo cholesterolem).

Vlastnosti

Mají **amfipatickou povahu**. Působí jako **tenzidy**, což jsou látky snižující povrchové napětí. Jejich rozpustnost ve vodě klesá s délkou uhlíkového řetězce (kyselina palmitová je lépe rozpustná než kyselina stearová), poměrně dobře je ve vodě rozpustná pouze kyselina máselná^[1]. Volné mastné kyseliny ve vodném prostředí **disociují**. Snadněji disociují MK s kratším uhlíkovým řetězcem. Jsou relativně dobře **rozpuštěné v nepolárních rozpouštědlech**.

Značení uhlíků a dvojných vazeb

Číslování uhlíků začíná od uhlíku nesoucího karboxylovou skupinu – tj. C1. **α uhlík** se nachází v těsném sousedství karboxylové skupiny – tj. C2. **ω uhlík** je poslední uhlík mastné kyseliny – například u kyseliny palmitové tj. C16. ω3 značí třetí uhlík od konce.

Pozici dvojných vazeb lze zapsat několika způsoby:

1. **Δ** – poloha dvojných vazeb je udána jako horní index.

Například $\Delta^{9, 12}$ vypovídá o poloze dvojných vazeb mezi uhlíky číslo 9 a 10, a 12 a 13 (počítáno od karboxylové skupiny).

2. **ω** – značí polohu poslední dvojné vazby (nejvzdálenější od karboxylové skupiny).

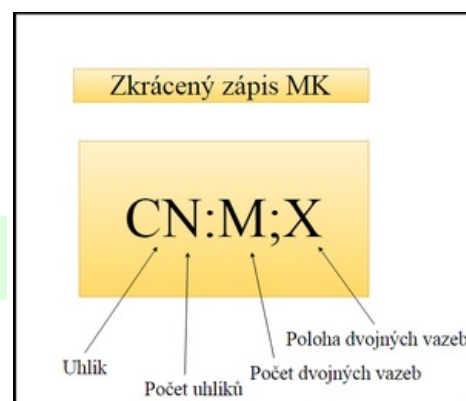
Například ω9 značí dvojnou vazbu na 9. uhlíku od konce.

3. **Prostý výčet** – poloha dvojných vazeb je udána jako čísla uhlíků (počítáno od karboxylové skupiny), na kterých se nachází dvojné vazby. Často udáváno za středníkem (viz zkrácený zápis v dalším odstavci).

Zápis

K popisu mastných kyselin se využívají **zkrácené zápisy**, které jsou složené z několika čísel. První číslo udává počet uhlíkových atomů, druhé (za dvojtečkou) počet dvojných vazeb. Za středníkem následuje pozice dvojných vazeb.^[2]

Kyselina palmitová: C16:0
Kyselina arachidonová: C20:4;5,8,11,14

Zkrácený zápis mastných kyselin

Dělení mastných kyselin

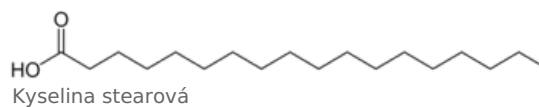
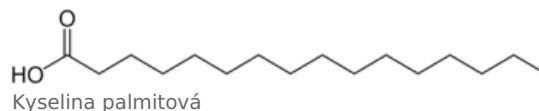
- **Podle přítomnosti dvojných vazeb:**
  - nasycené,
  - nenasycené.
- **Podle délky řetězce:**
  - mastné kyseliny s krátkým řetězcem (C4–C6);
  - mastné kyseliny se středně dlouhým řetězcem (C8–C10);
  - mastné kyseliny s dlouhým řetězcem (C12–C18) → nejčastější výskyt u vyšších živočichů;
  - mastné kyseliny s velmi dlouhým řetězcem (> C18).
- **Podle struktury řetězce:**
  - lineární – většina,
  - rozvětvené – méně časté, např. kyselina isovalerová.
- **Podle toho, zda je lidské tělo umí syntetizovat, nebo je musí přijímat potravou:**
  - esenciální,
  - neesenciální.

Nasyčené mastné kyseliny

Neobsahují žádné dvojné vazby.

Tabulka nasycených mastných kyselin^[1]:

Počet uhlíků	Triviální název	Systematický název
C4	Máselná	Butanová
C6	Kapronová	Hexanová
C8	Kaprylová	Oktanová
C10	Kaprinová	Dekanová
C12	Laurová	Dodekanová
C14	Myristová	Tetradekanová
C16	Palmitová	Hexadekanová
C18	Stearová	Oktadekanová
C20	Arachová	Eikosanová
C22	Behenová	Dokosanová
C24	Lignocerová	Tetrakosanová
C26	Cerotová	Hexakosanová

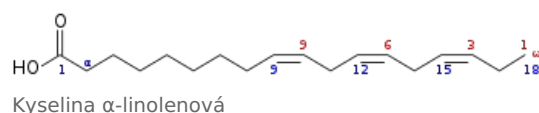
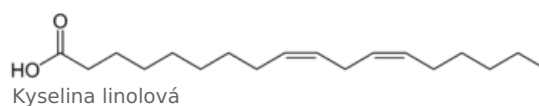
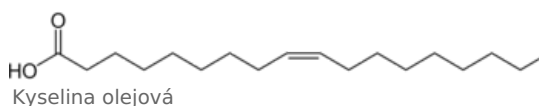

Nenasycené mastné kyseliny

Obsahují jednu či více dvojných vazeb. Dvojně vazby nejsou konjugované, ale jsou izolované – oddělené methylenovými skupinami ($-\text{CH}_2-$). MK s jednou dvojnou vazbou se označují jako monoenové (též mononenasycené). MK s dvěma nebo více dvojnými vazbami se označují jako polyenové (též polynenasycené) – např. dienové, trienové...

Tabulka nenasycených mastných kyselin^[1]:

Počet uhlíků a dvojných vazeb	Triviální název	Omega série	Poloha dvojných vazeb (všechny cis, s 1 výjimkou)
C16:1	Palmitolejová	$\omega 7$	Δ^9
C18:1	Olejová	$\omega 9$	Δ^9
C18:1	Elaidová	$\omega 9$	Δ^9 (trans)
C24:1	Nervonová	$\omega 9$	Δ^{15}
C18:2	Linolová	$\omega 6$	$\Delta^{9, 12}$
C18:3	α-linolenová	$\omega 3$	$\Delta^{9, 12, 15}$
C18:3	γ -linolenová	$\omega 6$	$\Delta^{6, 9, 12}$
C20:4	Arachidonová	$\omega 6$	$\Delta^{5, 8, 11, 14}$

Cis/trans izomerie

Existuje u nenasycených MK díky přítomnosti dvojné vazby, kolem které nemůže docházet k volné otáčivosti atomů. Tato izomerie závisí na orientaci atomů kolem osy procházející dvojnou vazbou.

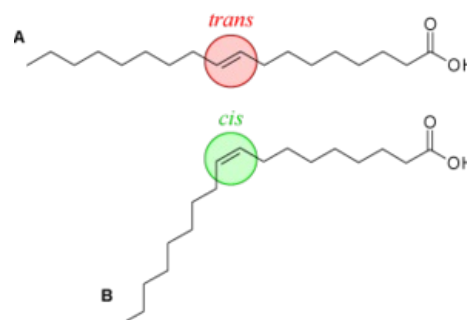
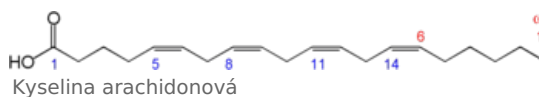
Trans: každý zbytek MK se nachází na opačné straně dvojné vazby, např. kyselina elaidová.

Cis: oba zbytky MK se nacházejí na stejné straně dvojné vazby, např. kyselina olejová.

Většina nenasycených MK má dvojnou vazbu v cis-konfiguraci. Cis-konfigurace je významná pro prostorové uspořádání molekul lipidů v buněčných membránách → MK s dvojnými vazbami v cis-konfiguraci zaujímají více prostoru a to činí membrány fluidnější. MK s dvojnými vazbami v trans-konfiguraci se nacházejí v některých potravinách a jsou spojeny se zvýšeným rizikem kardiovaskulárních chorob a diabetes mellitus.

Esenciální (nepostradatelné) mastné kyseliny

Je nezbytné je přivádět potravou, protože lidské tělo není schopné je vytvořit. Patří sem MK s několika dvojnými vazbami (např. kyselina linolová, linolenová a arachidonová). Za C9 není možné v lidském těle vnést dvojnou vazbu a tudíž syntetizujeme pouze $\omega 9$ nenasycené MK. **$\omega 3$ a $\omega 6$ nenasycené MK** musíme přijímat potravou. Kyselina

Cis/trans izomerie mastných kyselin

A – Kyselina elaidová

B – Kyselina olejová

arachidonová není však nezbytnou součástí potravy, protože ji naše tělo dokáže syntetizovat z jiných esenciálních MK (kyselina linolové a linolenové).

Neesenciální mastné kyseliny

Lidské tělo je umí syntetizovat a nejsou tedy nezbytnou součástí potravy. Příkladem jsou **nasycené MK** a **ω 9 nenasycené MK** (tj. kyselina palmitová, stearová, olejová...).

Význam mastných kyselin

- Jsou součástí mnohých lipidů.
- Zdroj energie.
- Významné jsou deriváty polyenových mastných kyselin s 20 atomy uhlíku – kyseliny arachidonové, kyseliny eikosapentaenové a kyseliny dihomo- γ -linolenové. Tyto deriváty se nazývají eikosanoidy.

 Podrobnější informace naleznete na stránce Eikosanoidy.

Odkazy

Související články

- Lipidy
- Tvorba mastných kyselin a triacylglycerolů
- Beta oxidace
- Kyselina arachidonová
- Eikosanoidy

Reference

1. MATOUŠ, Bohuslav, et al. *Základy lékařské chemie a biochemie*. 1. vydání. Praha : Galén, 2010. 540 s. ISBN 978-80-7262-702-8.
2. KOOLMAN, Jan a Klaus-Heinrich RÖHM. *Barevný atlas biochemie*. 1. vydání. Praha : Grada, 2012. 512 s. ISBN 978-80-247-2977-0.

Použitá literatura

- MATOUŠ, Bohuslav, et al. *Základy lékařské chemie a biochemie*. 2010. vydání. Praha : Galen, 2010. ISBN 978-80-7262-702-8.
- MURRAY, Robert K. (Robert Kincaid). *Harper's illustrated biochemistry*. 28. vydání. New York : McGraw-Hill, Medical, 2009. ISBN 978-0-07-162591-3.
- KOOLMAN, Jan a Klaus-Heinrich RÖHM. *Barevný atlas biochemie*. 1. vydání. Praha : Grada, 2012. 512 s. ISBN 978-80-247-2977-0.
- BAYNES, John W a Marek H DOMINICZAK. *Medical biochemistry*. 3. vydání. Philadelphia : Elsevier Mosby, 2009. ISBN 978-0-323-05371-6.